

Durmol. Lőrincze Lajos „Nyelv és élet” című tanulmánykötetében (159) Pintér Jenővel polemizál, aki Nyelvvédő Könyvében „sok olyan szóra is kiterjeszti a magyarosítási kényszert, amelynek idegen voltáról már csak igen kevesen tudnak”.

Példának az *iskola, tábla, torma* (torok) szavainkat idézi, majd így folytatja Lőrincze: „Vajon nyer-e vele a nyelv és a nyelvet beszélő társadalom, ha *durmol* helyett *alszik*-ot mondunk?”

Valóban, a *durmol* annyira beilleszkedett familiáris nyelvünk szavai közé, hogy szinte kedveskedőnek érezzük az alvás cselekvésének ezt a megjelölését. A *szunnyad*, a *szunyókál*, a *szundizik* (ez is argó szó), a *szendereg*, az *álomba merül*, a *hál*, az *alukál* és — utoljára említsem a legelső — az *alszik* mellett a *durmol*-nak szintén megvan a jogosultsága. Mennél több azonos vagy rokon jelentésű szó van a nyelvben, annál több árnyalatot tudunk vele kifejezni. (Vö. még: *szundiéz*, Balassa László: Pais Eml. 168.)

A *durmol* tréfás hangulatú, szinte hangfestő jellegű szó, bár a *dur-* szókezdet akusztikailag inkább zajos cselekményekre utalna (*duruzsol*, *dérdur*, *durran*), ha nem szabályozná az onomatopoetikus jellegű nyelvi eszközök hatását a jelentéssel való egybeműködés törvénye, amely ebben az esetben, az ellentétes tendenciákat közömbösítve, nem engedi tudatosá lenni a *dur-* keményebb akusztikai lehetőségeit...¹

A *durmol* tehát megvan nyelvünkben önálló színeként. Örüljünk neki, annál inkább, mert „idegen voltáról már csak igen kevesen tudnak”. A *durmol* ugyanis végső fokon latin (esetleg germán) eredetű. Odáig azonban hosszú utat kell megtennie a szónyomozásnak.

Előbb vegyük szemügyre a szó jelenlegi családi állapotát. Először 1900-ban jelentkezik Jenő Sándor és Vető Imre tolvajnyelvi szótárában, mégpedig német formában: *durmen* 'aludni'; *auszurdurmen* 'kialudni magát'. De ugyanott már magyarosított alakja is megvan: *durmol* 'alszik'. — Tábori Kornél és Székely Vladimir „A tolvajnép titkai” című könyvében (1908.) csak német alakban szerepel: *durmen* 'aludni'; *durmligen* 'kloroformmal elaltatni'. Az utóbbi használat mutatja, miért volt szükség az idegen szó átvételére: a titkosság céljából, egy bűncselekmény leplező megjelölésére. — A Rendőrség tolvajszó-jegyzékében (1911.) vegyesen szerepel a szó német és magyar alakja. — Velledits Lajos (MNy. 13 [1917.] : 60) már csak a magyar *durmol* igét közli. Kabdebó Jassz-szótára (1917.), Tábori és Székely adatait megismételve, hozzátesz az addigiakhoz egy új származékot: *durmcisz* 'háló' [háló-hely]. Ez az *-esz* vég ismert argó- és játszi képző (vö. Kemenes Pál, MNy. 14 [1914.] : 28 és Szemkő Aladár, uo. 141), de megvan a magyar tájnyelvben is (vö. Juhász Jenő, MNy. 28 [1932.] : 221 és Bárczi Géza : Jegyz. a budapesti népnyelvről. 1943. 20). A további gyűjteményekben (Szirmay és Balassa, 1924. stb.) már mindenütt a *durmolni* alak szerepel, de a szónak vannak argó-szinonimái is (*brummen*, *brummolni*, *jón*, *jónem*, *szondizni*, *szundizni* 'aludni'), amikre itt nem terjeszkedünk ki. — Vajthó László (Nyr. 59 [1930.] : 220) már a diáknyelvből idézi: *durmolni* 'aludni'. A diáknyelv a legérzékenyebben reagál az argó szavakra.

A *durmol* hozzánk a német tolvajnyelvből került. Polzer szótárában (Gaurer-Wörterbuch. 1922.) a rotwelsch szellemének, normabiányának megfelelően, több alakváltozata van: *durmen*, *dürmen*, *dormen* 'schlafen'. — Avé-Lallemant (Das deutsche Gaurerthum 4 [1862.] : 534) a *dormen*, *dürmen* mellett még egy rotwelsch *thürmen* 'schlafen', 'schlummern' alakot is iktat és említi a rotwelsch ige főneveit is: *Dorm*, *Dormel*, *Dörmel* 'Schlaf', 'Schlummer' < *Türmel* 'Schwintel', 'Schläfrigkeit'. A bécsi rendőrség Wörterbuchjában (1854.) a *dormen* mellett a *joschen*, *joschnen*, *schlaunen* 'schlafen' szinonimák is szerepelnek. — A szó legrégebb előfordulása, azt hiszem, 1755-ből való. Fr. Kluge közli „Rotwelsch” című könyve 240. lapján: *dormen* 'schlafen'.

A rotwelsch szó azonban maga is népi, tájnyelvi eredetű, amint erre már Avé-

¹ Hanghatás és jelentés viszonyára vonatkozólag vö. Szóhangulat és kifejező hangváltozás c. dolgozatomat, Szeged, Acta Univ. 1939. 21.

Lallemant (i. h.) utalt. A sváb dialektusban: *durmen*, *durmeln* 'schlummern' < középfelnémet *dörmeln* 'schlafen', 'schlummern'; alnémet *drömen* 'träumen' [utóbbi ide tartozik?]. — Pekrun német szótára (1933.) nem közli a nyelvjárási adatokat, de regisztrálja őket a Sprach-Brockhaus (1935.), nyilván azért, mert eléggé ismertek: *ich dormele* (nyelvjárási) 'schlummere'; *der Dormel*, *Dormus* [az utóbbi tréfás latinositás, amire a magyarban is sok példa van] 'Schlaf', 'Rausch'. A Sprach-Brockhaus latin eredetűnek jelzi őket, a *Dormitorium* 'Schlafsaal' [hálóterem] szóval együtt. — Schulz, valamint Saalfeld idegen-szótárai nem ismerik. Ellenben Avé-Lallemant a német nyelvjárási *Turmel* 'Schwindel', 'Schläfrigkeit' szóból magyarázza őket, amely a középfelnémetben *türmeln* 'schlafen', 'schwindeln' [szédülni]. Ez a *Turmel* 'Schwindel', 'Täumel' a Sprach-Brockhaus szerint is felnémet és nyugatnémet szó. A *Turmel* további eredetére vonatkozólag Kluge és Götze szöfejtő szótára (1934.) nem ad fölvilágosítást.

A rendelkezésemre álló eszközökkel nem tudom eldönteni, hogy a *durmen* német tőszó-e, vagy latin-francia jövevény. Vö. latin *dormire* 'aludni' > francia *dormir* 'ua.' és olasz *dormire* 'ua.'. Vannak még más német jövevénytörzsek is a latin *dormire* francia származékainak: *Dormant* 'Tafelaufsatz' [állandó asztaldísz]; *Dormeuse* 'kényelmes karosszék', 'kocsi, melyben aludni lehet', 'hálószék'; *Dormitiv* 'altató' (Saalfeld, 1898.).

Egyébként a *dormire* indoeurópai szó, de Walde latin szöfejtő szótára (1910.) germán megfelelőiről nem tud. Ernout és Meillet (1932.) sem említenek ilyeneket. Megvan azonban az óbolgárban, a görögben, örményben és — a magyar tájnyelvben. Ez a magyar tájszó Rozsnyó vidékén használatos mint szláv jövevény: *drémál* 'szunyókál' (vö. Berneker, 1913., 223: *drěmati* 'schlummern' [szunynadni] stb.). A magyarba közvetlenül a szerbből jött (Kniezsa: SzLJövSz. 1955. 1: 161) és távolról sem olyan magyaros jellegű, mint a *durmol*.

Jenő és Vető (1900.) a *durmol* igét még magyarnak tartották, amit már Bárczi Géza (MNy. 27 [1931.]: 238) helytelenített. Bárczi (uo. 290) utalt a szónak német közvetítésű francia eredetére is, amiről főntebb szövegeink. A német közvetlen eredetét mindenképpen elfogadhatjuk, a német tolvajnyelvi alakok közbeiktatásával, akkor is, ha figyelmen kívül hagyjuk Avé-Lallemant germán származtatását.

Egyébként (Bárczi: i. h. 295) a szót a magyar az argóban szokásos *-l* képzővel vette át. Vö. még: német *sparen* > *spórol*, *kobern* > *kóborol* stb. Zolnai Béla